

INIJOSS

İnönü University International Journal of Social Sciences / İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

Volume/Cilt 9, Number/Sayı 2, (2020)

<http://inonu.edu.tr/tr/inijoss> --- <http://dergipark.gov.tr/inijoss>

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Gönderim Tarihi: 22.09.2020 | Kabul Tarihi: 30.12.2020

BEŞKONAKLAR ETNOGRAFYA MÜZESİ ve GELENEKSEL MALATYA EVİ'NDE BULUNAN EL İŞİ KESELER

Ela TAŞ

Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü
elatas@sakarya.edu.tr
<http://orcid.org/0000-0003-1647-7252>

Atıf/Citation: Taş, E. (2020). Beşkonaklar Etnografya Müzesi ve Geleneksel Malatya Evi'nde Bulunan El İşİ Keseler. *Inönü University International Journal of Social Sciences & İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (INIJOSS)*, 9(2), 564, 578.

Öz

İnsanoğlunun, hayatı kolaylaştırmak adına çevresinde bulduğu malzemeleri, çeşitli araç gereç yardımıyla şekillendirdiği ve işlevsellik kazandırdığı bilinmektedir. Bu doğrultuda ortaya konan eserlerin bir grubunu keseler oluşturmaktadır. Küçük boyutlu objelerin ya da yiyeceklerin taşınması, kaybolmasının önüne geçilmesi gibi ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan ve günümüzde artık neredeyse üretilmeyen keseleri, müzelerde tespit etmek mümkündür. Bu araştırma, Beşkonaklar Etnografya Müzesi ve Geleneksel Malatya Evi'nde bulunan el işi keseleri ele almaktadır. Türkiye müzelerinde bulunan keselerle ilgili oldukça sınırlı sayıda yayın mevcut olmakla birlikte Beşkonaklar Etnografya Müzesi ve Geleneksel Malatya Evi'nde yer alan örnekleri kapsayan bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın amacı koleksiyonda bulunan el işi keseleri; teknik, malzeme, kompozisyon ve motif açılarından tanıtmaktır. Örneklerin fotoğraflanması, ölçülerinin alınması, envanter kayıtlarından gerekli bilgilere ulaşarak bilgi fişlerine yazılması ve bunların analiz edilerek yorumlanması çalışmada izlenen yöntemi oluşturur. Bu çalışma ile geleneksel değerler arasında yer alan ve Türk kültüründe önemli yeri olan müze koleksiyonundaki el işi keseler kayıt altına alınarak, bu bilgilerin gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Malatya, müze, etnografya, el işi, kese.

HANDMADE POUCHES FROM BEŞKONAKLAR ETHNOGRAPHIC MUSEUM AND TRADITIONAL MALATYA HOUSE

Abstract

It is known that, in order to facilitate the life, the human being has shaped and added functionality to the surrounding materials by the use of a variety of tools. Pouches are a group of accordingly produced works. Although they are hardly ever produced today, the pouches which were made in order to carry small objects or food stuff and to avoid losing of such objects are possible to be observed in museums. This study discusses the handwork pouches from Beşkonaklar Ethnographical Museum and Traditional Malatya House. As there is limited number of publications on pouches from museums in Turkey, it has been observed that there has been no study on the samples from Beşkonaklar Ethnographical Museum and Traditional Malatya house is lacking.

The aim of the study is to introduce the handmade pouches of this collection in terms of technique, material, composition and motif. The method of the study is photographing and measuring the examples, recording the filing cards by using inventory data and analysing and interpretation of these sources. It is aimed in this study to record the handwork pouches which are among traditional values and have a significant place in Turkish culture and to hand the information down to the next generations.

Keywords: Malatya, museum, ethnography, handmade, pouch.

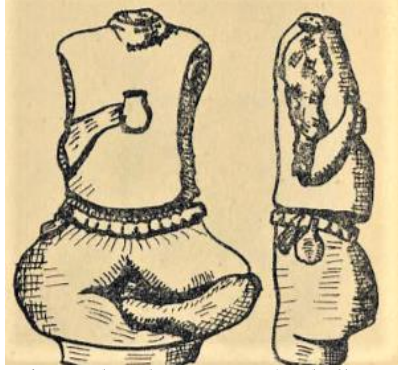
GİRİŞ

Kese, “cepte taşınan, içine para, tütün gibi şeyler konulan, kumaştan veya örgüden küçük torba” (TDK, 1988:841) olarak tanımlanır. Kesenin ilk defa nerede, ne zaman ve hangi amaçla kullanılmaya başlandığı açıklığa kavuşmamış olsa da bilinen en eski örnek, MÖ 5300 yılına tarihlendirilen buz adam Otzi'nin üzerinde bulunandır. Deriden yapılmış kesenin içinden kurutulmuş böğürtlen ve mantar gibi yiyecek maddelerinin çıkması, bunun küçük boyutlu yiyecekleri taşımak amacıyla kullanıldığı fikrini vermektedir (Ertuğrul, 2014). Farklı coğrafyalarda yaşayan insanların, ufak boyutlu nesnelere taşımak için bu tarz taşıma araçlarından yararlandıklarını tahmin etmek zor değildir. Türklerin de taşıma ve saklama amacıyla keselerden istifade ettikleri günümüze intikal eden eserlerden ve tasvirlerde yer alan betimlemelerden anlaşılmaktadır.

Divanü Lûgat-it-Türk'ten anlaşıldığı üzere Eski Türkçe'de para kesesi, tütün kesesi, torba anlamlarına gelen yançık / yançuk (Atalay, 1985:45) kelimesiyle karşılık bulan kese, Farsça kîse teriminden günümüz Türkçesine geçmiştir. Küçük boyutlu nesnelere taşınmasında, saklanmasında kullanılan kese; “kesenize bereket, kesenin ağzını açmak, kesesine güvenmek” (TDK, 1988: 841) gibi deyimler sebebiyle parayla özdeşleştirilmiş ve yalnızca para taşıma amacına hizmet ettiği düşüncesini beraberinde getirmiştir. Ancak kesenin kullanım gayesinin para taşıma ile sınırlı olmadığı, anahtar, mühür, saat gibi farklı eşyalarında içine konduğu ve giysilerin tamamlayıcı unsurlarından olan kemerlere asılarak ya da bel kuşaklarına sokularak taşındığı bilinmektedir (Girgök, 1997:1000).

Kesenin, Erken Türk devrinden itibaren kullanım alanı bulduğu günümüze intikal eden eserlerden izlenebilmektedir. Türklere ait en eski kese örnekleri, Göktürk dönemine tarihlendirilen taş heykellerde görülür. Taşların yontulmasıyla, ayakta ya da oturur pozisyonda yapılmış bu heykeller, kaftanla giydirilmiş ve bellerinde de kur adı verilen kemerlerle desteklenmişlerdir (Ögel, 1978:73). Kaftanın iki ucunu tutturmak için kullanılan unsur, takan kişinin rütbesini göstermekle birlikte kılıç, kama gibi silahların ve yançık adı verilen keselerin de asıldığı bir askı vazifesi görmüştür

(Ögel, 1978:88; Çoruhlu, 2013:229). Yançık (kese, torba) kullanımının Uygurlar döneminde de sürdürüldüğü ve yine bele takılan kemerlere asılarak taşındığı, armudi ya da dörtgen formlara sahip oldukları, deri ve kumaş gibi esnek malzemeler kullanılarak yapıldıkları bilinmektedir (Ögel, 1978:85).

Fotoğraf 1. Göktürk Devri taş heykellerinde kese (yançık) (B. Ögel'den)

Fotoğraf 2. Uygur dönemi kemeri ve yançık (B. Ögel'den)

Bu tür örnekler, İlk Türk İslam devletlerinden biri olan Gazneliler'e ait Leşger-i Bazar sarayının taht salonunda yer alan ve hükümdarın askerleri olduğu düşünülen freskolarda da karşımıza çıkmaktadır. Tasvirlerin bellerinde, kemer, silah ve zincir ya da kolanlarla kemerlere tutturulmuş dip kısmında püsküllü ağız kısımları büzülmüş keselere yer verilmiştir. Bunun yanı sıra Anadolu Selçuklu dönemine tarihlendirilen Varka ve Gülşah adlı yazma eserde de Rabi'nin sarayından erkek kılığına girerek kaçan Gülşah'ın yer aldığı bir minyatürde, at üstündeki Gülşah'ın beline sarılı olan kuşağında sadak, kılıç kını ve sarı renkte keselerin takılı olduğu görülür. Bu tasvir, kese kullanımının Anadolu Selçuklu devrinde de sürdürüldüğünü göstermesi bakımından önem arz eder.

Fotoğraf 3. Leşger-i Bazar Sarayı Taht Odası fresklerinde işlenmiş kese
(<https://i.pinimg.com/564x/d7/5e/71/d75e718672cbcc6fa732b48972c37b21.jpg>)

Fotoğraf 4. Gülşah'ın erkek kılığında saraydan kaçması
(<https://i.pinimg.com/564x/3e/cb/e2/3ecbe2a8505f57b9db45495fab48fb9c.jpg>)

Kese, Osmanlı döneminde torbanın yanı sıra paranın değerini, cinsini ve hesap birimini de karşılayan bir ifade aracı olarak karşımıza çıkar. Değer bağlamında paranın kıymetinin düşmesi durumunda kesedeki miktarın arttığı, cins açısından bakıldığında kîse-i hasene'nin altını, kîse-i rûmî esedi'nin ise gümüş para karşılığı olarak kullanıldığı, hesap birimi açısından gözlemlendiğinde de dört sikke-i hasene kesenin bir sandığa denkliği ifade eder (Çakır:2019:42,43). Osmanlılar zamanında kesenin hem kullanım eşyasını hem de ölçü birimini karşıladığı Otar'ın ele aldığı Eytam Nizamnamesinde geçen "Eytamın parasının faizle işletilmesi yoluna gidilmiş, Bedesten'den sandık (tabut) sahipleri, işletilmek üzere kese ile para getirenlerin parasını işleterek vade sonunda faizini

ödemiş...”, “...mal-ı eytamı muteber rehin ve kavi kefil ile onu on bir buçuktan kesesi altı kuruş on para...” (1999, 56-61) şeklindeki beyanlarından anlaşılmaktadır.

Osmanlı dönemini yansıtan minyatürlerde nadir de olsa küçük boyutlu objelerin taşınmasında kullanılan kese tasvirleriyle karşılaşmak mümkündür. Bunlardan biri geç döneme ait Albüm’de yer alır (And, 2014:529). Doğa ortamında, başında hotozlu başlık ve sırtında pelerini olan uzun giysili kadının belinde, uçları kuşkanadı formunda bir tokayla tutturulmuş kemer gözükmektedir. Kemere asılı unsurlar arasında armudi formlu, üzerine kırmızı renge sahip bitkisel desenler işlenmiş sarı zeminli bir kese mevcuttur. Form itibarıyla önceki süreçlerde karşımıza çıkanlarla benzerlik taşımaktadır.

Fotoğraf 5. XVII. Yüzyılda başkentli kadın (M. And’dan)

Fotoğraf 5’ten detay

Erken Türk devriyle başlayan kese kullanımı, bir geleneğin uzantısı olarak günümüz Anadoluşunda da devam etmiştir. Anadolu topraklarında, özellikle kırsal bölgelerdeki kadınların, ev ve tarla işlerinden, arta kalan zamanlarını örgü yaparak, dikiş – nakış vb. işlerle uğraşarak değerlendirdikleri bilinmektedir (Yıldırak, 1992:58-63). El emeğine dayalı olarak ürettikleri unsurlar arasında iğne oyaları, tığ ve boncuk işleri, el örgüsü çoraplar, patik gibi eşyaları saymak mümkündür. Bunlar süsleme, süslenme gibi ihtiyaçları karşılamakla birlikte çeyizlerin de önemli parçalarıdır. Kadınların pamuk, keten, kılaptan gibi malzemeleri; iğne, tığ, mekik gibi araçlar ile şekillendirmeleri sonucunda ortaya koydukları el işi eşyalar arasında keseleri de saymak mümkündür.

Kese yapımında ipek, pamuk, keten malzemeli iplerden ve kılaptan gibi metal malzemelerden istifade edilir. İğne, tığ, mekik, firkete, makas, cetvel gibi araçlar kullanılarak örme tekniğiyle bütün haline getirilen keselerin yanı sıra kumaş ve deri parçalarının birleştirilmesi ve bunların üzerine nakış işlenmesi suretiyle yapılanlar da vardır. Bazı keselerin yapımında ise boncuk kullanıldığı görülür.

Çeyiz eşyası olarak küçük boyutlarda tasarlanan keseler; badem (kaide) denilen alt, göbek (gövde) olarak adlandırılan orta ve üstte kuşak (ağız) adı verilen üç ana bölüm (Özbel 1945:10) ile kaide ucu, ağız kenarı, bağcık ve bağcık ucu (Kayadibi, 2000:56) olarak adlandırılan tamamlayıcı birimlerden oluşmaktadır. Oval, yuvarlak, beşgen, altıgen gibi farklı formlarda üretilen keseler, üzerlerine işlenen desenlerle göz alıcı hale getirilir. Sıra eksiltme, arttırma ve yükseltme teknikleriyle uygulanan motiflerin yanı sıra püsküller, boncuklar, kurdeleler, oyalılar, klips ve fermuar gibi unsurlar da keseleri güzelleştirmek için kullanılan yardımcı malzemeler olarak karşımıza çıkar (Eronç, 1984:115-220).

Yatay, dikey, diagonal ve merkezi kompozisyonlara sahip şekilde düzenlenen keseler, yaprak, çiçek ve meyve gibi stilize edilmiş bitkisel desenler, geometrik şekiller ve figürlerle süslenir. Desen

bazen kesenin merkezine büyük bir motif olarak işlenirken, bazen de yüzeye yayılan ufak örgeler şeklinde kendini gösterir.

Ülkemizdeki müzelerin hemen hemen hepsinde hatırı sayılır miktarda etnografik eserin bulunduğu ve pek çoğunun sergileme alanlarının yetersizliğinden dolayı müze depolarında saklandığı bilinmektedir. Geleneksel kıyafetler, halılar, kilimler, işlemeler, çoraplar, keseler buradalarda kaderlerine terk edilmiş etnografik eserler arasında yer almaktadırlar. Geçmişte bu tür eşyaları deposunda barındıran müzelerden biri de Malatya Arkeoloji Müzesi'dir. Tarih öncesi süreçten itibaren pek çok medeniyetin varlığına tanıklık eden Malatya ilinin, hatırı sayılır miktarda kültürel varlığa ev sahipliği yaptığı, yapılan bilimsel kazılarla ve alan araştırmalarıyla ortaya konmuştur. Çalışmalar sonucunda elde edilen ilk eserler, günümüzde evlendirme dairesi olarak hizmet veren binada korunma altına alınmıştır. Bu süreçte, Kernek Meydanı'nda bir müze binasının inşasına başlanmış ve günümüzde Malatya Arkeoloji Müzesi olarak hizmet veren yapı ortaya konmuştur. Malatya ve yöresinde bulunan höyüklerden çıkarılan eserlerin yanı sıra Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde üretilen pek çok esere ev sahipliği yapan müzede toplanan eserlerin günden güne artması, yeni bir sergileme mekânı ihtiyacını doğurmuş ve 08.08.2008 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayıyla, ildeki tarihi konakların bir grubu restore edilerek etnografya müzesi haline getirilmiştir.

2011 yılına kadar Arkeoloji müzesinin deposunda saklanan etnografik eserlerin, restore edilen yeni yerine taşınması ve hazırlık sürecinin tamamlanmasının ardından Beşkonaklar Etnografya Müzesi ve Geleneksel Malatya Evi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Kadın ve erkek kıyafetleri, takılar, işlemeler, dokumalar, mutfak kap-kacakları, aydınlanma gereçleri, seramikler, silahlar, örgü işleri teşhir edilen ürünler arasında yerini almıştır. Sergilenen eserlerin bir grubunu da el işi keseler oluşturmaktadır. Koleksiyondaki el işi keselerin dördüne ait görsel, müze araştırmacısı Gülsüm Aytaç tarafından kaleme alınan ve İş Bankası Kültür Sanat Dergisi'nde yayımlanan "Nerede Eski Keselerimiz?" başlıklı çalışmada yer almakla birlikte detaylı bilgiye yer verilmemiştir.

Müzede, envanter defterlerinden 1970 – 1980 yılları arasında satın alma ve hibe yollarıyla koleksiyona kazandırıldıkları anlaşılan yirmi dokuz adet el işi kese mevcuttur. Ortalama ebatları 9 x 13 cm. olan örneklerin üçü kumaş malzemelerin değerlendirilmesiyle ortaya konmuş (Foto. 1-3), iki grubu takım olmak üzere on biri iğne oyası (Foto. 4-11), on dört adedi tığ işi (Foto. 12-24), biri de boncuk işi (Foto. 25) teknikleriyle üretilmiştir. Kumaş olanların iki tanesinde kadifeden yararlanılırken, birinde Gaziantep yöresinin geleneksel kumaşı olan kutnu parçasının değerlendirildiği görülür. Tığ işi ve iğne oyası teknikli olan keselerde ise pamuk malzemeli iplerden ve kılıptandan istifade edilmiştir. Örnekler dikdörtgen, daire, kandil, külah ve damla formlarında tasarlanmıştır. Çeyiz eşyaları arasında sayılan keseler tütün, saat, para, mühür ve kaşık taşıma amaçlı üretilmişlerdir. Para ve tütün keselerinin bele sarılan kuşağa sokularak, mühür keselerinin ipek ya da pamuktan yapılan sicimlerle boyna asılarak, saat keseleri ise bir zincire tutturularak cebte taşınmıştır. Fonksiyonel özelliklerinin yanı sıra aksesuar olarak da değerlendirilmişlerdir. Yüzeyleri stilize edilmiş bitkisel desenler ve geometrik şekillerle süslenenler örnekleri olmakla birlikte bazılarında motive yer verilmemiştir. Ancak bunlarda, örme tekniğinden kaynaklı olarak desenli izlenimi uyandırmaktadır. Kullanılan malzeme ve tekniğe göre Malatya ve Etnografya Müzesi'nde bulunan el işi keseler dört grupta değerlendirilebilir.

1. Kumaş Keseler:

Kumaş parçalarının kalıplarla şekillendirilmesi ya da farklı eşyaların üretimden artan parçaların birleştirilmesi ve yüzeylerine, kenarlarına işlemler, püsküller eklenmesiyle ortaya konan keselerdir (Kayadibi, 2000:49). Müzede üç adet kumaş kese mevcuttur. Bunlardan ikisi depoda, biri vitrinde teşhirdedir.

Fotoğraf 6

Katalog no: 1 (Foto. 6)

Envanter no: 308

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Teşhir

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Dikdörtgen

Ebatları: 14 x 16 cm.

Renk: Siyah, kırmızı

Teknik: Kumaş

Tanım: 14.04.1972 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Tütün kesesidir. Dikdörtgene yakın forma sahip örneğin gövde kısmında, kılıptanla işlenmiş stilize edilmiş bitkisel desenlere yer verilmiştir. Ağız kısmına, kırmızı renkte kumaş eklenerek canlı bir görünüm elde edilmiştir.

Fotoğraf 7

Katalog no: 2 (Foto. 7)

Envanter no: 307

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Kandil

Ebatları: 15 x 20 cm.

Renk: Siyah

Teknik: Kumaş

Tanım: 14.04.1972 tarihinde müzeye kazandırılmıştır. Kandil formuna sahip para kesesi oval formlu dip kısmından yukarı doğru genişlemektedir. Kadife kumaş malzemeli örneğin gövdesi, kılıptan kullanılarak oluşturulmuş çerçeve içine alınmıştır. Bunun içinde ise merkezlerinde dairesel süslemelerin yer aldığı ve simetrik olarak işlenmiş çengelvari desenlere yer verilmiştir. Boyun kısmına, ağızını kapatabilmek için uçlarında püskülleri olan çift katlı ip geçirilmiştir.

Fotoğraf 8

Katalog no: 3 (Foto. 8)

Envanter no: 1161

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Dikdörtgen

Ebatları: 11 x 24 cm.

Renk: Sarı, pembe, mor, kırmızı

Teknik: Kumaş

Tanım: 17.09.1980 tarihinde koleksiyona girmiştir. Kaşık gibi uzun saplı nesnelere koymak içindir. Gaziantep yöresinin geleneksel kumaşı kutnu ile yapılmıştır. Artık bir kumaş parçasının değerlendirilmesi sonucunda ortaya konduğu düşünülmektedir. Ağız kısmında büzgü ipine, alt ucunda ise mor renkte bir püsküle yer verilmiştir.

2. İğne İşi Keseler

İpek ya da floş iplerin iğne yardımıyla (Kayadibi, 2000:45), yüzeyinde geometrik şekillerin genellikle ajur teknikli olacak şekilde düğümlenmesi sonucunda ortaya konan, kese türleridir. Etnografya Müzesi'nde on bir adet iğne işi kese mevcuttur. Depoda muhafaza edilmektedirler.

Fotoğraf 9

Katalog no: 4 (Foto. 9)

Envanter no: 36

Müze geliş şekli: Yeri: Ankara Etnografya Müzesi'nden hibe

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Külah, damla

Ebatları: 9 x 13 cm. (para), 5 x 8 cm. (saat), 6 x 7 cm. (mühür)

Renk: Mor

Teknik: İğne oyası, tığ işi

Tanım: 24.12.1970 tarihinde koleksiyona girmiştir. Para, saat, mühür kesesi olmak üzere üçlü set halindedir. Para ve saat keseleri külah formundadır. Her ikisinin de badem kısmının altında süsleme amacıyla eklenen oya teknikli püskül mevcuttur. Taşınan eşyaların düşmemesi için ağzı kısımlarına büzgü ipi eklenmiştir. Mühür kesesi olarak kullanılmak üzere yapılan parça ise damla biçimlidir. Bu parçanın da merkeze yerleştirilen krem renkli kumaş parçasıyla hareketlendirildiği görülmektedir.

Fotoğraf 10

Katalog no: 5 (Foto. 10)

Envanter no: 37 cm.

Müze geliş şekli ve yeri: Satın alma

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Külah, damla

Ebatları: 9 x 13 cm, 8 x 9 cm., 6 x 7 cm.

Renk: Mor

Teknik: İğne oyası, tığ işi

Tanım: 24.12.1970 tarihinde müzeye kazandırılmıştır. Para, saat, mühür kesesi olarak üçlü set halinde örülmüştür. Para kesesi külah, saat ve mühür keseleri ise damla formundadır. Basit ağ örgü olarak yapılan mühür ve para keseleri iğne oyası iken, tığ işi saat kesesi sık ilmedir. Yine bu kesede, merkeze alınmış dairesel formda, kuşağın etrafına gri renkte çiçek desenlerinin işlendiği görülmektedir.

Fotoğraf 11

Katalog no: 6 (Foto. 11)
Envanter no: 317
Müze geliş şekli: Satın alma
Müzedeki yeri: Depo
Dönemi: 20. yüzyıl
Form: Külâh
Ebatları: 7 x 8 cm.
Renk: Mor
Teknik: İğne oyası
Tanım: 14.04.1972 tarihinde müzeye kazandırılmıştır. Para kesesi olarak tasarlanmıştır. Badem kısmından ağız kısmına doğru sıra yükseltilerek, ağ örgüsü tekniğiyle örülmüştür. Ajurlu görünümüne sahip olan kesenin badem kısmının alt ucuna üç parçadan oluşan ve uçlarında püskülleri olan oya ile süsleme yapılmıştır.

Fotoğraf 12

Katalog no: 7 (Foto. 12)
Envanter no: 41
Müze geliş şekli: Ankara Etnografya Müzesi'nden hibe
Müzedeki yeri: Depo
Dönemi: 20. yüzyıl
Form: Külâh
Ebatları: 9 x 14 cm.
Renk: Sarı, pembe, yeşil, beyaz
Teknik: İğne oyası
Tanım: 24.12.1970 tarihinde koleksiyona girmiştir. Para kesesidir. Basit ağ örgüsüdür. Birbirinden farklı renklere sahip iplerden oluşturulan kuşaklar sebebiyle canlı bir görünüme sahiptir. Badem kısmının altında ve ağız kenarına eklenen büzme ipinin uçlarında iğne oyası teknikli süsler mevcuttur.

Fotoğraf 13

Katalog no: 8 (Foto. 13)
Envanter no: 38
Müze geliş şekli: Satın alma
Müzedeki yeri: Depo
Dönemi: 20. yüzyıl
Form: Külâh
Ebatları: 8 x 13 cm.
Renk: Sarı, gri, kırmızı
Teknik: İğne oyası
Tanım: 24.12.1970 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesi olarak kullanılmak amacıyla yapılmıştır. Sarı ve gri renklerde iplerin, atlamalı olarak ve basit ağ tekniğiyle örülmesi suretiyle meydana getirilen kese, ajurlu görünüm arz etmektedir. Ağız kısmını büzmek amacıyla bağcıklardan istifade edilmiştir. Alt ucunda ise kumaş üzerine işlenmiş oyalı bir püskül bulunmaktadır.

Fotoğraf 14

Katalog no: 9 (Foto.14)

Envanter no: 39

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Kûlah

Ebatları: 10 x 15 cm.

Renk: Yeşil, pembe, gri, beyaz

Teknik: İğne oyası

Tanım: 24.12.1970 tarihinde satın alma yoluyla koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesidir. Pembe, yeşil, gri, beyaz renklerde iplerin atlamalı olarak kullanıldığı örnek ajur işidir. Ağız kısmını büzmek amacıyla uçlarında püskül olan bağcıklardan istifade edilmiştir. Bademin alt ucuna ise süsleme amacıyla oya eklenmiştir.

Fotoğraf 15

Katalog no: 10 (Foto. 15)

Envanter no: 42

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Kûlah

Ebatları: 11 x 14 cm.

Renk: Sarı, yeşil

Teknik: İğne oyası

Tanım: 24.12.1970 tarihinde satın alma yoluyla koleksiyona kazandırılmıştır. 11 x 14 cm. ebatlarındaki kûlah formulu kese iğne oyası teknikli olup ajur işidir. Para kesesi olarak kullanılmak amacıyla yapılmıştır. Sarı ve yeşil renkler hâkimdir. Ağız kısmını büzmek amacıyla uçlarında püskül olan bağcıklardan istifade edilmiştir. Alt ucuna ise oya teknikli bir süs eklenmiştir.

Fotoğraf 16

Katalog no: 11 (Foto. 16)

Envanter no: 46

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Yuvarlak

Ebatları: 5 x 5 cm.

Renk: Yeşil, mor

Teknik: İğne oyası

Tanım: 24.12.1970 tarihinde satın alma yoluyla koleksiyona kazandırılmıştır. Dairesel formda, saat kesesi olarak kullanılmak amacıyla yapılmıştır. Yeşil ve mor renklere sahip iplerin atlamalı olarak kullanıldığı örnek, ajur işidir. Yüzeyi hareketlendirmek amacıyla püsküllerden istifade edilmiştir.

3. Tığ İşi Keseler

Ucu çengelli kısa şiş olarak tanımlanan tığ (TDK, 1988:1469) ile pamuk, kılaptan, ipek malzemeli iplerin file, tırabzan, örümcek, sık iğne, sepet örgü gibi modeller oluşturacak şekilde örülmesi suretiyle yapılan el işleri tığ işi olarak tanımlanır (Kayadibi, 2000:46; Aytaç, 2009:15). Koleksiyonda tığ işi teknikli on dört kese mevcuttur. Bunların beşi teşhirde, dokuzu depodadır.

Fotoğraf 17

Katalog no: 12 (Foto. 17)

Envanter no: 579

Müzeye geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Teşhir

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Külâh

Ebatları: 9 x 13 cm.

Renk: Sarı, kırmızı, yeşil, pembe, siyah

Teknik: Tığ işi

Tanım: 18.12.1974 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesidir. File örgü modellenmiş keseye, kaide kısmının ucunda bulunan top formlu çıkıntıdan başlanmıştır. Göbek kısmının merkezi, çiçek ve yaprakların çelenk formunda dizilmesiyle süslenmiştir. Ağzını büzmek için ağız çevresine, uçlarında tığ örgü olarak yapılmış karanfile benzeyen uçları olan bağcık geçirilmiştir.

Fotoğraf 18

Katalog no: 13 (Foto. 18)

Envanter no: 320

Müzeye geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Külâh

Ebatları: 6 x 8 cm.

Renk: Sarı, pembe

Teknik: Tığ işi

Tanım: 14.04.1972 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesidir. Yapımında sırma ipten yararlanılmıştır. Sık örgü modeli kullanılarak yapılmıştır. Kaide kısmının ucundan başlanarak örülmüştür. Bademde (kaide) zikzak formunda motifler yer verilmiştir. Göbek kısmı altta bir, üstte iki adet olmak üzere stilize desenlerle dolgulanmıştır. Ağız kenarı pembe renkli şeritle hareketlendirilmiştir.

Fotoğraf 19

Katalog no: 14 (Foto. 19)

Envanter no: 313

Müzeye geliş şekli ve yeri: Satın alma

Müzedeki yeri: Teşhir

Dönemi: 20. Yüzyıl

Form: Külâh

Ebatları: 8 x 13 cm.

Renk: Sarı, pembe, siyah, yeşil

Teknik: Tığ işi

Tanım: 14.04.1972 tarihinde koleksiyona kazandırılmış, para kesesidir. Altın renginde kılaptan, sık örgü modeliyle yapılmış örneğin badem ve göbek kısımları siyah bir şeritle ayrılmıştır. Badem kısmında dikey olarak işlenmiş ince uzun dikdörtgen formlara yer verilmiştir. Göbek bölümünde ise dört adet çiçek deseni bulunmaktadır. Ağız kısmı zincir çekilerek sonlandırılmıştır.

Fotoğraf 20

Katalog no: 15 (Foto. 20)
Envanter no: 312
Müze geliş şekli: Satın alma
Müzedeki yeri: Depo
Dönemi: 20. yüzyıl
Form: Kûlah
Ebatları: 9 x 14 cm.
Renk: Sarı, siyah, kırmızı
Teknik: Tığ işi
Tanım: 14.04.1972 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesidir. Sırma iple, sık örgü modeli kullanılarak yapılan kesenin badem kısmında, kilim desenlerini andıran bir motife yer verilmiştir. Göbek bölümünde yatay eksenle yerleştirilmiş ve biçimi belli olmayan stilize desenler görülürken, kuşak kısmında dörtgen motifleri mevcuttur. Ağız kenarı zincir çekilerek bitirilmiştir.

Fotoğraf 21

Katalog no: 16 (Foto. 21)
Envanter no: 319
Müze geliş şekli: Satın alma
Müzedeki yeri: Depo
Dönemi: 20. yüzyıl
Form: Damla
Ebatları: 6 x 7 cm.
Renk: Kırmızı, mavi, sarı
Teknik: Tığ işi
Tanım: 14.04.1972 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Saat kesesidir. Sık örgü modelidir. Farklı renklere sahip iplerinkullanılması sebebiyle iç içe geçmiş iki parçadan oluşturulmuş gibi bir izlenim yaratmaktadır. Merkezde iki rengin birleşme noktalarında ok ucunu andıran desenlerin ardışık olarak işlendiği görülmektedir.

Fotoğraf 22

Katalog no: 17 (Foto. 22)
Envanter no: 318
Müze geliş şekli: Satın alma
Müzedeki yeri: Depo
Dönemi: 20. yüzyıl
Form: Damla
Ebatları: 6 x 7 cm.
Renk: Sarı, yeşil
Teknik: Tığ işi
Tanım: 14.04.1972 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Saat kesesi olarak tasarlanmıştır. Sık örgü modelidir, tığ işidir. Ağırlıklı olarak yeşil rengin kullanıldığı kesenin yüzeyine dörtgeni andıran desenler dairesel hatlar oluşturacak şekilde serpmeye olarak işlenmiştir.

Fotoğraf 23

Katalog no: 18 (Foto. 23)

Envanter no: 315

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Teşhir

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Kûlah

Ebatları: 9 x 14 cm.

Renk: Kırmızı, sarı, mor

Teknik: Tığ işi

Tanım: 14.04.1972 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesidir. Sık örgü modelli kesenin, göbek ve badem kısımları su yolu motifleriyle ayrılmıştır. Badem kısmının ortasında bir dörtgen yer almaktadır. Göbek bölümünün merkezine ise stilize edilmiş bitkisel örge işlenmiştir. Kuşak ve göbek bölümlerinin birleşme noktasında da motife yer verilmiştir.

Fotoğraf 24

Katalog no: 19 (Foto. 24)

Envanter no: 314

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Kûlah

Ebatları: 10 x 14 cm.

Renk: Yeşil, siyah, sarı

Teknik: Tığ işi

Tanım: 14.04.1972 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesidir. Farklı renklerde tasarlanan badem ve göbek bölümlerine sahiptir. Badem bölümünün merkezinde oku andıran bir motif mevcuttur. Göbek kısmında ise yan yana işlenmiş stilize edilmiş bitkisel desenler görülür. Kuşak ve göbek kısımlarının birleşme noktasında üç adet yıldız motifine yer verilmiştir. Motiflerin tamamı ve kese ağzının kenar kısımları sırma iplerle meydana getirilmiştir. Ağız kenarı fileyle sonlandırılmıştır.

Fotoğraf 25

Katalog no: 20 (Foto. 25)

Envanter no: 311

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Teşhir

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Kûlah

Ebatları: 8 x 14 cm.

Renk: Kahverengi, beyaz, pembe, sarı, siyah

Teknik: Tığ işi

Tanım: 14.04.1972 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesidir. İkili trabzan modeliyle örülmüş kesenin, badem ve göbek kısımlarında farklı renklerde iplerden kullanılmıştır. Bademde kulplu vazolar içine yerleştirilmiş stilize bitkisel desenler görülürken, göbek kısmında serpmeler olarak işlenmiş çiçek desenleri mevcuttur.

Fotoğraf 26

Katalog no: 21 (Foto. 26)

Envanter no: 310

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Kulah

Ebatları: 9 x 15 cm.

Renk: Yeşil, turuncu, beyaz, siyah

Teknik: Tığ işi

Tanım: 14.04.1972 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesidir. Balıksırtı modelli zemin, atlamalı olarak kullanılan yeşil ve turuncu renklerden oluşturulmuştur. Badem kısmında dörtgen motiflerine yer verilmiştir. Göbek kısmı ise içleri geometrik desenlerle dolgulanmış üç adet yatay kuşaktan meydana getirilmiştir.

Fotoğraf 27

Katalog no: 22 (Foto. 27)

Envanter no: 316

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Teşhir

Dönemi: 20. Yüzyıl

Form: Kulah

Ebatları: 9 x 13 cm.

Renk: Kahverengi, beyaz, pembe, bej, sarı

Teknik: Tığ işi

Tanım: 14.04.1972 tarihinde satın alma yoluyla koleksiyona kazandırılmıştır. Para taşıma amaçlıdır. Balıksırtı modelli kesenin göbek ve badem kısımları, içi ters s formunda motiflerle dolgulanmış bir şeritle ayrılmıştır. Badem kısmında serpmeye olarak yerleştirilmiş dörtgenlere yer verilirken, göbek bölümünde yatay eksende dizilmiş çiçek buketlerine görülmektedir. Kuşak kısmı ise su yolunu andıran desenlerle bezenmiştir.

Fotoğraf 28

Katalog no: 23 (Foto. 28)

Envanter no: 179

Müze geliş şekli: Satın alma

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Kulah

Ebatları: 8 x 12 cm.

Renk: Yeşil, kırmızı, beyaz

Teknik: Tığ işi

Tanım: 24.12.1970 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesidir. Atlamalı renklerle oluşturulmuş ikili trabzan modelli yüzeyin badem kısmında, dikey olarak yerleştirilmiş üçgenler görülür. Badem ve göbek kısımları zigzag motifleriyle oluşturulmuş bir bordürle ayrılmıştır. Göbek bölümünde yatay eksende dizilmiş stilize motifler mevcuttur.

Fotoğraf 29

Katalog no: 24 (Foto. 29)

Envanter no: 50

Müze geliş şekli: Hibe

Müzedeki yeri: Depo

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Külâh

Ebatları: 10 x 15 cm.

Renk: Pembe, kırmızı

Teknik: Tığ işi

Tanım: 24.12.1970 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Para kesesidir. İkili trabzan modellen kesenin, bordo renkle örülen badem bölümü sadedir. Göbek kısmında ise açık renk zemin üzerinde yan yana dizilmiş dörtgenler ve bunların üstüne işlenen stilize çiçek desenlerine yer verilmiştir. Bademin dip kısmında yelpazeyi andıran bir süs mevcuttur. Ağzını büzmek amacıyla uçlarında süslemeleri olan büzgü ipinden istifade edilmiştir.

4. Boncuk İşi Keseler

Boncuk, cam, taş, sedef, ahşap ya da plastik gibi maddelerden yapılan, genellikle yuvarlak forma sahip, ortası delik süs tanesi olarak tanımlanır (TDK, 1988:208). Çeşitli eşyaları süslemek amacıyla kullanılan bu malzeme, kese yapımında da değerlendirilen bir unsur olarak karşımıza çıkar (Kayadibi, 2000:51; Aytaç, 2009:15). Müzede boncuk işi tekniği ile yapılmış bir örnek mevcuttur ve teşhirdedir.

Fotoğraf 30

Katalog no: 25 (Foto. 30)

Envanter no: 185

Müze geliş şekli: Hibe

Müzedeki yeri: Teşhir

Dönemi: 20. yüzyıl

Form: Külâh

Ebatları: 10 x 11 cm.

Renk: Kırmızı, sarı

Teknik: Boncuk işi

Tanım: 24.12.1970 tarihinde koleksiyona kazandırılmıştır. Boncukların örülmesi suretiyle oluşturulmuş bir saat kesesidir. Kırmızı zeminli kesenin yüzeyi geometrik şekillerle hareketlendirilmiştir. Kuşağa ya da kemere asılabilmesi amacıyla ağız kısmına 42 cm. uzunluğunda kolan eklenmiştir.

Sonuç

Kültürel ve tarihsel değeri olan nesnelerin toplandığı, belgelendiği ve sergilendiği mekânlar olan müzeler, barındırdıkları eserlerin türlerine göre sınıflandırılmakta ve bir grubunu etnografya müzeleri oluşturmaktadır. Bu türde kurulmuş müzelerden biri de Beşkonaklar Etnografya Müzesi ve Geleneksel Malatya Evi'dir. Müzede sergilenen eserler arasında maddi kültür unsurlarından olan el işi keseler de mevcuttur. Kumaş, sırma, floş, pamuk ip ve boncuk gibi malzemelerden istifade edilerek

yapılan eserlerde, ağırlıklı olarak iğne oyası ve tığ işi teknikleri kullanılmıştır. Ajur, sık örgü, basit ağ örgüsü, file örgü, balıksırtı, ikili trabzan modelleri uygulanmıştır. Bunların yanı sıra kumaş ve boncuk kullanılarak yapılanlar da mevcuttur. Stilize edilmiş bitkisel desenler ve geometrik şekillerle dolgulanan zeminlere yatay eksende gelişen kompozisyon düzeni hâkim olmakla birlikte merkezi ve serpme düzende uygulamalar da mevcuttur. Para, saat, mühür ve tütün gibi küçük boyutlu objeleri taşımak amacıyla yapılan keseler külah, damla, kandil formlarına sahiptir.

Farklı taşıma araçlarının kullanılmaya başlanmasıyla birlikte üretimleri durmuş olan keseler, yaptıkları dönemlere ait izleri bünyelerinde barındırmaları ve ortaya kondukları sürecin yaşam biçimi, beğenileri hakkında fikir vermeleri açısından önem taşımaktadır. Belge değeri taşıyan ve etnografik eser niteliğindeki bu örnekler kadim kültürümüze ışık tutmaları açısından müze koleksiyonlarının tamamlayıcı unsurları arasında yer alırlar. Kültüründen habersiz bir neslin oluşmasını önlemek için bu tür eserlerin tespit edilerek, koruma altına alınmaları gereklidir. Ancak bu sayede milli değerlerimiz arasında yer alan ve el sanatları grubunda değerlendirilen kese gibi kültürel miras ürünlerinin kaybolmasının önüne geçilecektir.

Kaynakça

- And, M. (2014). *Osmanlı tasvir sanatları 1: minyatür*. İstanbul: YKY yayınları.
- Atalay, B. (1985). *Divanü lügatüt Türk tercümesi*, (C. 3, 45 s.). Ankara: TTK Yayınları.
- Aytaç, G. (1994). Nerde eski keselerimiz?. *Kültür ve Sanat Dergisi*, 23, 36-39., İstanbul: İşbankası kültür sanat yayınları.
- Aytaç, G. (2009). Türk kültüründe keseler. *Sanat ve insan dergisi*, 1(2), 13-18. Erişim adresi <http://sanatveinsan.com/wp-content/uploads/2020/08/2009-1-2-3-turk-kulturunde-keseler-gulsum-aytac.pdf>
- Çakır, B. (2019). Kese. *İslam Ansiklopedisi*, Ek-2, 42,43., Ankara: Diyanet vakfı yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2011). *Erken devir Türk sanatı*. İstanbul: Kabalıcı yayınevi.
- Erman, E. (2014, Aralık 5). Buz adam Ötzi hakkında herşey Erişim adresi <https://arkeofili.com/buzadam-otzi/>
- Eronç, P. Y., (1984). *Giyim süsleme teknikleri*. İstanbul: Milli eğitim basımevi.
- Girgök, L. (1997). Kese. *Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi*, (C. 2, 1000 s.) İstanbul: Yem yayınları.
- Kayadibi, P. (2000). “Bursa yöresinde ve müzesi’nde bulunabilen tığ örgüsü para, saat ve tütün keseleri üzerine bir araştırma ve yeni tasarımlar” (yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü el sanatları eğitimi anasanat dalı, Ankara.
- Otar, İ. (1999). Osmanlı devletinde faiz. *Yönetim* (10, 53-64 ss.).
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş V*. Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları.
- Özbel, K. (1945). *El sanatları VI eski Türk keseleri*. Ankara: CHP halk evleri bürosu.
- TDK, (1988). *Türkçe Sözlük* (C. 2). Ankara: TDK Yayınları.
- Yıldırak, N. (1992). *Köy Kadınlarının sosyo-ekonomik ve kültürel konumları*. İstanbul: Friedrich Ebert vakfı yayınları.
- Erişim adresi <https://i.pinimg.com/564x/d7/5e/71/d75e718672cbcc6fa732b48972c37b21.jpg>
- Erişim adresi <https://i.pinimg.com/564x/3e/cb/e2/3ecbe2a8505f57b9db45495fab48fb9c.jpg>